

OKULA UYUMSUZLUK VE BAŞARISIZLIKTA AİLENİN ROLÜ

Doç. Dr.Savaş BÜYÜKKARAGÖZ*

Bilindiği gibi aile, toplumun evlenme ve akrabalık kurumunun toplumsal birimidir. Aile iki farklı cinsin hayatlarını birlikte sürdürme kararını gerçekleştirmesiyle oluşur. Bu birlikte yaşama isteğine sonradan bunların çocukları da katılır. Böylece aile ve ailenin akrabaları çoğalır (Başaran, 1984).

Aile ferdi sosyal hayata intibak ettirmede müsbet veya menfi bir rol oynayabilecek bir durumdadır. Topluma ait değer yargıları, hayat görüşleri örfler ve adetler ancak ailenin aracılığı ile ferde intikal edebilir. Toplumda hakim bulunan "doğru" ve "yanlış", "iyi" ve "kötü" telakkileri de aile süzgecinden geçerek çocuğu bu konuda bilinçli hale getirir.

Toplumumuzdaki aile yapıları ne olursa olsun, çocuğun kişilik gelişiminde ana-babanın önemi açıktır. Sağlıklı ana-baba çocuk ilişkileri sağlıklı şahsiyetlerin ortaya çıkmasında etkilidir.

Toplumun kültür değerlerinin aktarılması yanında, ana-baba ve öteki aile üyelerinin çocukla olan münasebetleri çocuğun aile içindeki yerini belirler. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların teşekkülünde büyük önem taşır. aynı zamanda çocuk, en küçük ayrıntısına kadar kopya edeceği bir modele ihtiyaç duyar (Yavuzer, 1983).

Ailede çocuğa verilen değer, onun psikolojik ortamını ve toplum içindeki yerini belirler. Çocuğun değerini bilmek anababa için önemli bir bilgi kaynağıdır. Çocuğun girişken, becerikli ve bağımsız olma yolunda

(*) S.Ü.Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

gelişim göstermesi, ana-baba ve öteki yetişkinler tarafından çocuğa kendini sinama, deneyler yapma ortamının çokça sağlanmasını gerektirir.

Çocukta sağlam bir özkimlik duygusu, ancak; dengeli, sıcak, anlamlı bir saygı gösterilen, sorumluluk verilen, yeterince bağımsızlık tanınan aile içinde yetişen çocuklarda gelişebilir (Tandoğan, 1983).

Ailede çocuğun gelişmesi ile ilgili sorunlar bu ortamdan kaynaklandığına göre, ortamın problem yaratan özelliklerini değiştirmek veya eksikliklerini gidermek amaç olacaktır. Çocuğun içinde yetiştiği aile ortamının, çocuktan beklentiler ve çocuğa verilen değerler çerçevesinde, çocukta iç kontrol ve idrak gelişimine etkileri oldukça fazladır (DPT, 1989).

Aile içinde karşılıklı sevgi ve anlayış, demokrasi terbiyesinin ferde kazandırılmasını sağlamada büyük önem arz etmektedir.

Nitekim, sevgisiz, ilgisiz, manen tatmin edilmeden büyüyen gençlere demokrasi terbiyesi de verilememektedir. Bu gençler daha çok tepkici davranışlara sürüklenmekte, toplumda sosyal kabul görmüş değerlere savaş açarak itibar ve statü kazanacaklarını zannetmektedirler. Bunların dışında ailenin kültür seviyesi, ekonomik durumu, çevredeki insanlarla olumsuz ilişkileri de önemli suçluluk problemlerine yol açtığı bilinmektedir.

Ana-babalar çocuklarının davranışlarını düzeltirken, genelde çocuğunun davranışlarını topluluğun beğeneceğini kanallara yöneltirken birtakım metodlar kullanırlar. İyi terbiyeciler için sadece uygun eğitim tedbirlerini bilmek yetmez. Çocuk üzerine olan olumsuz etkileri kötü olanları da tanıyıp bunlardan kaçınmalıdır.

Ana-babaların, "döverim, sevmem, kapı dışarı ederim, baban olmam, seni bırakır giderim, başkasının annesi olurum" gibi tehditler çocuğun ruhsal güvenine etki eden faktörlerdendir. Bir başka güvensizlik doğurucu problem ise aleyhte kıyaslamalar ve kıskandırmadır.

Aşırı koruma, bir çocuğa diğerinden ayırarak sevme, bazı çocukların uyum bozukluklarını görememe, ergenler arasında uyum zorluğuna yol açan bazı yanlış ana-baba davranışlarındandır. Bunların dışında, anne ve babaların kendi gelişim dönemlerini dikkate alarak, ergenleri o ölçüler içinde değerlendirme girişimleri, aşırı baskı ve aile içi gerginlik, ergeni evden ve okuldan kaçmaya iten davranış ve uyum bozukluklarına yol açan faktörler arasında sayılabilir. Ergenlik döneminde kurallara karşı çıkışlara, intihar girişimlerine, duygusal taşkınlık ve terdirginlik hallerine sık sık rastlanır. Mesalâ, genç kız ve erkeklerde intihar girişimlerinin en çok görüldüğü yaşar onyeddi ve onsekiz yaşlarıdır (Yavuzer, 1982, s. 208).

Bütün bu eksikliklerine rağmen çocuğun şahsiyetinin gelişip

şekillenmesine etkili olan çevre kurumları arasında aile ve bunun çekirdeği, ana-babadan daha önemli olanı yoktur. Hiçbir kurum ailenin yerini tutmaz ve çocuğa onun verebileceğini temin edemez.

Allenin Başarısızlık ve Uyumsuzluğa Etkisi

Çocuğun çevreye uyumsuzluğu yanında okula uyumsuzluğu ve başarısızlığında ailenin rolü çok büyük bir önem arz etmektedir.

Okula başlama, çocuğun hayatında çok önemli ve çok çaba gerektiren bir olaydır. Çünkü çocuk kendini kabul ettirdiği aile çevresinden çok daha değişik özellikler taşıyan ve yeni bir çevre olan okula uyum göstermek zorundadır. Genellikle ebeveynler, çocukları okula başladığında, temel sorun olarak okuldaki ders başarısını, okuma-yazma öğrenilmesini görmektedirler. Oysa, çocuğun okul başarısını etkileyen temel faktör ailedeki alışkanlıklarının ve becerilerinin etkisiyle okul çevresine uyum yapabilmesidir. (Aymen, 1988).

Akademik başarısızlık veya okulda düşük başarı terimi, kapasite ile performans arasındaki uyumsuzluğa işaret eder ve öğrenci, zihin potansiyelini sağlayabileceğinden daha düşük notlar aldığından kullanılmaktadır. Başarısızlık, sıklıkla okulun ilk yıllarında ortaya çıkar ve öğrenci ergenlik dönemine geldiğinde yerleşmiş olur.

Okul başarısızlığı çeşitli sebeplerden meydana gelir. Bunlar arasında çocuğun aile içi ve dışı yaşısında çocukluk ve ergenlik döneminde düşük motivasyon, sınırlı imkânlar, belirli gelişim ve psikopatolojik haller, aile içi etkileşimdeki hata ve yetersizliklerdir (Yavuzer, 1986).

Başarısızlık sendromuna yol açan aile içi etkileşim hataları ve yetersizlikleridir. Başarısızlık sendromu literatürde yanlış aile için etkileşim biçimleri olarak geçmektedir. Gencin ana-babasına karşı duyduğu kızgınlık, başarısızlık korkusunu körükleyen aile üyelerinin standartlarına erişebilme bazı yanlış aile içi etkileşim biçimleridir.

Aile üyeleri ile eş seviyede başarı gösterebilme ve onlardan geri kalmamak endişesi de başarısızlık korkularını artırır ve gerçek başarısızlığa yol açabilir. Doğrudan veya dolaylı olarak ailenin standartları seviyesine erişememiş olduğu ifade edilen gencin hayal kırıklığı, onun maksimum çabasını göstermektedir.

Çocuğun okuldaki başarısızlığında kaygının oluşması ve yerleşmesinin çok büyük bir rolü vardır. Çocuğun başarı potansiyelini tam olarak gerçekleşmesine engel olan kaygı, kökeni ailedeki çocukluk yaşantısından alır. Çocuklukta aşırı reddedici, küçük düşürücü tutumlar; ergenlik döneminde öteki yetişkinlerin alaycı tutumları, ceza veren ana-babaların birbirine karşıt düşen istekleri, boşanmış ana-

babalar arasındaki gelişmeler, arkadaş ilişkilerindeki aşırı küçük düşürücü davranışlar kaygının meydana gelmesinde önemli faktörlerdendir (Şahin, 1985).

Başarma isteği gibi güdülere toplum saygı gösterebilir. Bu güdü başarı hakkında duyulan kaygı ile birarada bulunur. Başarı için güdülenmiş bir insanda bir işi başarma ödüllendirici özeliğindedir ve bir amaç oluşturur. Başarısızlık karşısında ilk akla gelen gencin zekaca geri olma ihtimalidir.

Okullarda başarısızlığın sebepleri arasında duygusal faktörler dikkati çekmektedir. Karşılanmamış duygusal ihtiyaçların kökleri derinlere giden şahsın sorunların zedelenmiş benlik duygusunun, ana-babaya karış duyulan kin, düşmanlık ve suçluluk duygusu gibi bir takım iç çatışmaların okul başarısını engellediği anlaşılmaktadır.

Aileden kaynakanan okul başarısızlığının sebepleri arasında ana ve babaların çocuklarını yetenekleri üzerinde zorlamaları vardır. Bu nedenle çocukluk dönemini bitiren ilkokul mezunu öğrencinin ilgi ve yeteneklerini değerlendirmeksizin, "Kurs-test-sınav" karmaşası içinde boğulmalarının bir takım psiko-sosyal ve eğitici mahsurları vardır. Ergen adayı, ana ve babası tarafından "sınav kazanma" amacı doğrultusunda şartlandırılmakta ve çocuk duygusal olarak gerilim içine girmektedir. Bir de başarısızlık olursa görülen duygusal kırıklık, ergenin kendine güvenini azaltması ve gelecekteki hayatını etkilemesi açısından mahsurlar doğurmaktadır.

Okul başarısızlığına yol açan bir başka sebep ise, evde okul çalışmaları konusunda yaratılan endişedir. Bu tür endişelerin kaynağında çocuğu ya da genci küçük düşürmek, ceza vermek, alaylı tavır, başarısızlığı yüze vurulması, aleyhte kıyaslama başarısızlığı artırma yanında çocuk ve ergende duygusal yaralar da açabilir.

Unutulmamalıdır ki, öğrencilerin okuldaki başarı durumlarını velilere bildirdiği karne dönemleri, eğitimdeki aksaklıkların yanısıra, öğrencilerin ruh sağlığı sorunlarını da gündeme getirmektedir.

Aslında değerlendirme sonuçları, davranışlarımızı düzeltmemiz için bir geri bildirim mekanizmasıdır. Onun için değerlendirme sonuçlarını içe sindirmek ve davranışları düzeltmeye çalışmak gerekir. Aslında mevcut sistemin bozukluğu, her çocuğun her dersi okumak zorunda bırakılması ilgi ve yeteneklerine uygun olamayan, sevilmeyen deslerdeki başarısızlıkların bütün sorumluluğunu çocuğa yükleyen veliler eğitim sistemini tanımamaktadır. Aslında velilerin çocuklarını suçlamak yerine bilinçli olarak eğitim sisteminin yapısal durumunu tanımları ve bu yöndeki aksaklıkların düzeltilmesi için çeşitli girişimlerle gereken demokratik tepkiyi göstermeleri daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Bozuklukları, aksaklıkları olan bir sistemde bile bazı öğrenciler başarılı olabiliyorlarsa, yapılabilecek şey başarısızlığa yol açan hataları ve noksanları görmek olmalıdır (Kuzgun, 1985). Fertler arasındaki sıcak sevgi ve sağlıklı iletişim olan ailelerde karnedeki zayıf notlar, çocuğun daha iyi gelişimi için akılcı önlemlerin alınabilmesinde uyarıcı etki yapar. Başarısızlığın nedeni araştırılır ve uygun tedbirler uygulamaya konulur.

Sonuç olarak, çocuğun başarısı ve başarısızlığı karşısında ana-babanın takınacağı tavır çok önemlidir. Ana-babaların çocuğun başarısızlığına akılcı ve sabırlı çözüm aramaları gerekecek, çocuğa sevgi eksik edilmeyecek, şımartılmayacak, cesareti kırılmayacak, küçümsenmeyecek, hayak kırıklığı meydana getirilmemeye çalışılacaktır. unutulmamalıdır ki, çocuk ruhunu anlamaktan daha güç bir şey yoktur. Bir çocukla karşı karşıya kaldığımız zaman esrarlı bir çevreye girdiğimizi, derhal hissederiz. Önemli olan bu çevreyi iyi tanımaktır.

KAYNAKLAR

Ayman, E.Ü. **Çocuğun Okul Başarısı ve Alışkanlıklarının Kazanılması**. İstanbul: Ak Yayınları, 1988

Başaran, İ.E. **Eğitime Giriş**. Ankara: 1984.

Çağlar, D. **Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi**. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1981.

DPT. **Türk Aile Yapısı**. Ankara: DPT VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1989. Kuzgun, Y. "Okulda Başarının Değerlendirilmesi Üzerine",

Eğitim ve Bilim (54) 119, Mart 1985.

Şahin, M. "Başarı Düzeyi Farklı Üç Grup Lise Öğrencisinin Kaygı Düzeyi Yönünden Karşılaştırılması" Ankara:A.Ü.

Eğitim Fakültesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 1985.

Tandoğan, M. "İlkokulda Anne Tutumunun Akademik Başarıya Etkisi" Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) 1983.

Yavuzer, H. **Çocuk ve Suç**. İstanbul: Altın kitaplar Dizisi, 1982.

"Okul Başarısının Etkileyen Nedenler" Aile ve Çocuk 1982-1983 seminer Konuşmaları. İstanbul: Ak Yayınları, 1986.